

Belle: hartje van onderwijs Nederlands in Frans-Vlaanderen

Hedwig van Hemel

Coördinatrice onderwijs Nederlands, Gemeente Belle
Belle (F)

Ruud Halink

Directeur Bureau Talenacademie Nederland/
Adviseur Ministerie Onderwijs en Wetenschappen
Maastricht (NL)

1. Inleiding

Als er één stad is in Frans-Vlaanderen die in haar beleid aan het onderwijs van het Nederlands een hoge prioriteit geeft, dan is dat wel de gemeente Belle. In alle sectoren van het onderwijs binnen deze gemeente vinden we het onderwijs van de Nederlandse taal terug: cursussen voor volwassenen, kleuter- en lager onderwijs, middelbare scholen en zelfs beroepsgerichte nascholing. In dit artikel wordt een schets gegeven van dat onderwijs in de diverse sectoren, nadat eerst in vogelvlucht de geschiedenis van het Nederlands in deze Frans-Vlaamse stad is weergegeven. Tot besluit wordt er ingegaan op ontwikkelingen die in de komende jaren te verwachten zijn en die grotendeels bepaald zullen worden door grensoverschrijdende contacten: het Europa van de regio's.

2. Het Nederlands in Belle

De verfransing van de Vlaamse stad Belle heeft maar heel geleidelijk plaatsgevonden: het Nederlands heeft er lang stand weten te houden. De rol die een volkstaal in het verleden heeft gespeeld, kan worden afgeleid uit de taal waarin officiële documenten gesteld waren of waarin preken gehouden werden. In het kader van dit artikel is het interessanter om daarvoor het gebruik van de talen in het onderwijs als leidraad te nemen.

Lodewijk XIV legde in de tweede helft van de 17de eeuw bij wet vast dat er (in) het Frans moest worden onderwezen. (1) De onmiddellijke gevolgen hiervan voor het onderwijs in Belle waren nihil: men bleef het Vlaams gebruiken als voertaal. Ook in de eerste helft van de 18de eeuw bleef deze situatie ongewijzigd; het Frans stond zelfs niet (als tweede taal) op het programma. Dit kan mede verklaard worden doordat het onderwijs in die tijd over het algemeen katholiek onderwijs was; het onderwijs in Belle viel onder het bisdom Ieper, dat geen onderscheid maakte tussen de scholen in Frans Vlaanderen en die in West-Vlaanderen. Deze situatie duurde voort tot 1801: daarna behoorde de Westhoek tot het bisdom Kamerijk, en later tot dat van Rijsel.

In de tweede helft van de 18de eeuw begon het onderwijs van het Frans als tweede taal aan belang te winnen, maar toen in 1793 het Onderwijs in de Republiek op alle basisscholen in het Frans gegeven moest worden, bleef dit voor Belle evenals voor vele andere steden en dorpen in Frans Vlaanderen een dode letter. Het was zelfs moeilijk om Franstalige docenten te vinden in het Noorden, en de bevolking begreep geen Frans.

In de loop van de 19de eeuw zijn de zaken dan toch veranderd: het Frans nam geleidelijk de rol van het Nederlands over. Dat dit negatief uitpakte voor het onderwijs en vooral voor de kinderen zelf, moge blijken uit een artikel van Paul Fredericq in *Het Volksbelang* (12 september 1874): „... veel leermeesters kunnen zelf geen Vlaams en de leerlingen geen Frans. Daaruit volgt dat het onderwijs hoegenaamd geen vruchten draagt en dat de kinderen, als zij de school verlaten, noch Vlaams noch Frans kennen.”

Vanaf 1833 verdwijnt het Nederlands van het leerplan door de wet Guizot. De kinderen leren echter het Frans nog steeds door middel van hun moedertaal, het Nederlands. (2) De volkstaal werd in 1853 verboden door een besluit van de Academische Raad van het Noorder departement. Ook de beroemde wet van Jules Ferry uit 1882 onderstreepte nog eens dat in het lager onderwijs alleen het Frans mocht worden gebruikt. Het gebruiken van de volkstaal werd in die tijd bestraft. Wel was de catechismusles nog steeds in het Vlaams en ook de preken waren dat; sommige priesters hielden dit vol tot aan de Tweede Wereldoorlog.

Het Nederlands komt op scholen in Belle pas in de tweede helft van de 20ste eeuw weer terug en wel als vreemde taal.

3. Onderwijs Nederlands in Belle

In dit hoofdstuk wordt per onderwijs-sector in vogelvlucht een overzicht gegeven van de ontwikkelingen en de huidige stand van zaken rond het onderwijs Nederlands.

3.1. De „vrije cursussen”

Een van de sleutelfiguren voor het onderwijs van het Nederlands in Belle is Camille Taccoen. Hij is geboren in 1914 in het Frans-Vlaamse dorp Wormhout. Zijn moedertaal was het Vlaams, wat in die tijd in deze streek zeker niet ongewoon was. Pas toen hij op zesjarige leeftijd naar school moest gaan, leerde hij de Franse taal, die daar verplicht was.

Hij volgde zijn opleiding tot onderwijzer in Dowaaï en hij is in 1934 op een basisschool te Hondshoote gaan werken. In 1945, direct na de oorlog, verhuisde hij naar Belle, waar hij werd benoemd in het middelbaar onderwijs. Uiteindelijk bracht hij het in 1963 tot directeur van het gemeentelijk „Collège”.

Hij kreeg in 1966 het verzoek van de directeur van de lagere school te Loker, 5 km van Belle, net aan de andere kant van de „de schreve”, of deze een cursus Nederlands mocht komen geven in Belle. Deze man, Walter Verdonck, deed dit op initiatief van het Komitee voor Frans Vlaanderen (K.F.V.). Dit Komitee bestaat al meer dan 40 jaar en spant zich in voor de Nederlandse taal en cultuur in Frans-Vlaanderen. Taccoen, tevens secretaris van het Maison de Jeunes, een gemeentelijke instelling waar velerlei cursussen georganiseerd werden en worden, gaf zijn toestemming en zo begon in januari 1967 de eerste vrije cursus Nederlands in Belle, met Verdonck als docent en met subsidie van het K.F.V. Een van de tien leerlingen was Taccoen zelf, die nu „zijn eigen taal” kon leren lezen en schrijven. Nadat hij gepensioneerd was in 1969 startte Taccoen een vervolgcursus voor de cursisten die al een jaar lessen Nederlands hadden gevolgd: het „tweede niveau”. In 1973 opende de heer Declerq, eveneens uit Loker afkomstig, een „derde niveau”.

Momenteel is de heer Taccoen nog steeds op zijn post, sinds 1987 bijgestaan door verschillende taalassistentes uit Nederland. Hij heeft jaarlijks een vijftiental leerlingen, die via deze cursus leren zich te redden in het Nederlands voor praktisch gebruik. Het lesmateriaal (veelal schoolboeken uit België) is toegespitst op bepaalde situaties (op het station, in de winkel enz...) waarin een cursist terecht zou kunnen komen als hij de grens oversteekt. Er wordt ook gebruik gemaakt van de televisiecursus *Spreek met ons mee*, waarvan de videobanden voorhanden zijn: een levendige manier om een taal te leren.

De lessen werden in de loop der jaren door verschillende leerkrachten gegeven. Daarvan moeten genoemd worden de heren Carnel, die 17 jaar lang op het eerste niveau les gaf, en Delannoy, die op het derde niveau vooral met spreekvaardigheid oefent, evenals de dames Van Hemel, afkomstig uit Nederland, en Delobel, dochter van de burgemeester. De laatste jaren zijn ook de docenten en taalassistenten uit het basisonderwijs actief geweest in de „vrije cursussen”. Later zijn zij opgevolgd door de Nederlanders Bennie Busschers en Astrid Mulders.

Op het derde niveau wordt vooral het spreken geoefend onder leiding van de heer Delannoy, die daarvoor veel eigen materiaal gebruikt. In 1989 is op nog een andere plaats in Belle een vrije cursus onder auspiciën van het K.F.V. van start gegaan: die van Frank Allacker in het Katholieke Collège. Hij verzorgt een tweede en een derde niveau en werkt eveneens op basis van de videomethode *Spreek met ons mee*. Wat is de motivatie van al deze Frans-Vlamingen om een deel van hun vrije tijd te wijden aan de studie van het Nederlands? Op deze vraag kan een drietal antwoorden gegeven worden. Allereerst zijn er de mensen die, om wat men zou kunnen noemen, „sentimenteel-culturele” redenen de cursussen volgen. Zij hebben familieleden die nog het Vlaamse dialect spreken, kunnen zichzelf soms ook redelijk tot goed in het Vlaams uitdrukken, maar willen wel graag de „algemeen beschaafde” versie spreken.

Sommigen hebben familie of vrienden in West-Vlaanderen of Nederland met wie zij graag in het Nederlands zouden communiceren. Nauw verwant met deze groep zijn de personen die om praktische redenen Nederlands leren: om zich makkelijker te bewegen op West-

vlaams en Nederlands grondgebied, onder andere in winkels en op straat.

Men moet niet vergeten dat de Bellenaars slechts op een afstand van 4 km van de Belgische grens wonen en dus alle mogelijkheden hebben zich gemakkelijk op Nederlands sprekend terrein te begeven.

Tenslotte zijn er de mensen die meer economisch gemotiveerd zijn: zij hebben zakenrelaties in West-Vlaanderen of Nederland, werken zelf in West-Vlaanderen, of hopen gewapend met de kennis van het Nederlands hun kans te vergroten een arbeidsplaats te vinden aan de andere kant van de grens.

Om haar leerlingen nog meer te stimuleren organiseert het K.F.V. al sinds 25 jaar een jaarlijkse opstelwedstrijd voor Frans-Vlamingen. Alle deelnemers, die een tekst in het Nederlands hebben geschreven over een vrij onderwerp, krijgen een geheel verzorgde dagexcursie aangeboden naar een stad in Vlaanderen. De winnaars worden gehuldigd tijdens de eveneens jaarlijks georganiseerde Vlaamse Culturele Dag, die soms in Waregem, zetel van het K.F.V., en soms in Belle plaatsvindt. Deze Culturele Dag biedt aan personen uit Frans- en Belgisch-Vlaanderen en Nederland naar gelang hun interesse (o.m. literatuur, onderwijs, geschiedenis, toerisme en economie) de gelegenheid elkaar minimaal eens per jaar te treffen.

3.2. Het middelbaar onderwijs

De naam Taccoen treedt opnieuw op de voorgrond als we het hebben over het middelbaar onderwijs Nederlands. In december 1970 begon de heer Taccoen een campagne ter invoering van het Nederlands in het officiële onderwijs in Frans-Vlaanderen.

In diverse pleidooien gericht aan de gemeenteraden van Belle, Hazebrouck en Steenvoorde, de oudervereniging van de scholen, de Rector van de Académie van Rijsel en de Franse Minister van Onderwijs, onderstreepte hij het belang van het onderwijs van het Nederlands aan de middelbare school.

Het was toen immers eindelijk mogelijk Nederlands te kiezen als eindexamenvak na succesvolle inspanningen van Walter Thys, hoofd van de afdeling Nederlands aan de Universiteit van Rijsel. En lag het niet voor de hand dat de Franstaligen die zo dicht bij de grens wonen en die Nederlands zouden kennen, daarmee een sterke troef in han-

den zouden hebben? Hoeveel vergaderingen waren er in die jaren al van werknemers van de P.T.T., de Politie, Kamers van Koophandel en Industrie, V.V.V.'s, met collega's in West-Vlaanderen en Nederland? Zo kon, na toestemming van hogerhand en mede dankzij het enthousiasme van de toenmalige directrice van het C.E.S. (Collège d'Enseignement Secondaire), mevrouw Degroote, en van de onderdirecteur de heer Jean Delobel, de cursus Nederlands van start gaan. De cursus bestaat nog steeds en is daarmee de oudste officiële cursus. Vijfentwintig leerlingen van dertien en veertien jaar oud startten in 1972 onder leiding van de heer Volatron, afkomstig uit Valence, tevens leraar Duits in Béthune. Het jaar daarna kregen ook leerlingen van veertien en vijftien jaar Nederlands tijdens hun gewone schooluren. Deze taak werd in 1975 overgenomen door de heer Francis Fritz, eveneens leraar Duits, uit Hazebrouck.

Nog steeds zijn er jaarlijks ongeveer 30 leerlingen in totaal. De lessen zijn sinds 1986 echter ingeroosterd op de woensdagmorgen, die normaal gesproken vrij is in Frankrijk. Om tegelijkertijd op twee niveaus drie uur les te kunnen geven, werd een tweede leerkracht noodzakelijk. De echtgenote van Burgemeester Delobel nam deze taak een jaar op zich. Zij had Nederlands geleerd op de K.F.V.-cursus en gebruikte de videomethode *Spreek met ons mee*. In 1987 werd de rol van mevrouw Delobel overgenomen door mevrouw Bonnet, al verbonden als lerares Spaans aan het C.E.S. en oud-leerlinge van Prof. Thys van de Universiteit van Rijsel. Zij werd tot en met 1989 bijgestaan door de drie elkaar opvolgende taalassistentes uit Nederland: Annetiek Kessen, Hedwig van Hemel en Erlinde Prinsen. In 1990 werd mevrouw Bonnet vervangen door Hedwig van Hemel en in 1991 door de Westvlaamse Heidi Wallegem uit Vlamertinge.

In 1990 begonnen de leerlingen van het C.E.S. te corresponderen met leerlingen van twee middelbare scholen in Izegem in West-Vlaanderen, een stad waarmee Belle zich in januari 1992 heeft verbreed. Ook vond er in Izegem een ontmoetingsdag plaats tussen de correspondenten, tot groot genoegen van beide partijen. Deze uitwisselingen zullen zeker voortgezet worden.

Een probleem dat opduikt bij dit onderwijs van het Nederlands op de middelbare school is, dat de leerlingen als ze zestien jaar zijn het Collège in Belle moeten verlaten en hun schoolcarrière voortzetten op het Lycée van Armentiers of van Hazebrouck. Daar wordt wel Neder-

lands onderwezen, maar slechts op beginnersniveau. De gevorderde scholieren uit Belle zullen daar dus weinig nieuws leren. Enkelen van hen nemen dan ook het initiatief zich te perfectioneren op het derde niveau van de K.F.V.-cursussen.

In Belle bestaat nog een ander Collège, het katholieke. Hier wordt echter tot op heden nog geen officieel onderwijs Nederlands gegeven. Wel is het sinds 1989 voor geïnteresseerde leerlingen mogelijk op woensdagmiddag les te volgen met mevrouw Maris, officieel docente Engels.

Tenslotte bestaat er in Belle een Technisch Lyceum (L.E.P. Sainte-Marie), waar beroepsgericht onderwijs gegeven wordt. Gedurende het schooljaar 1990-1991 werd hier door Fabienne Morgan, derdejaars studente van de universiteit van Rijsel, aan twintig leerlingen twee uur per dag Nederlands gegeven, in het kader van een opleiding tot secretaresse. Dit was slechts een eenmalige actie. Wel heeft de directeur plannen een cursus Nederlands te organiseren in het Vormingscentrum dat aan de school verbonden is.

3.3. Beroepsgerichte cursussen

Op verzoek van burgemeester Delobel hebben de taalassistentes uit Nederland sinds 1987 een cursus algemeen Nederlands gegeven aan geïnteresseerd gemeentepersoneel, dat zo binnen werktijd een nascholing kreeg. Het doel was een sensibilisatie ten gunste van het Nederlands. Daarnaast is in 1991 een cursus begonnen vooral gericht op het personeel van de V.V.V., om Nederlandstalige toeristen in hun eigen taal te kunnen verwelkomen en informeren. Hiervoor wordt met speciaal voor dit doel vervaardigd materiaal gewerkt.

In 1991 vroeg de Franse Spoorwegmaatschappij de S.N.C.F. aan de opleidingsorganisatie G.R.E.T.A., verbonden aan het openbaar „Collège”, om een spoedcursus Nederlands. Deze cursus algemeen en technisch Nederlands moest speciaal gemaakt worden voor de Franse machinisten die zouden gaan rijden op het Belgische spoorweginet tot Gent. De te geven 32 lessen werden verzorgd door de uit het Westvlaamse Wervik afkomstige en in Belle werkzame onderwijzer Nederlands Bernard Delvoye. Het ging hier voor een deel om zeer beroepsgerichte cursussen, die gevolgd werden door 36 machinisten

die werden opgesplitst in groepjes van twaalf om een hoger rendement te behalen.

3.4. Het basisonderwijs

Nadat aan het eind van de 19de eeuw het Nederlands geheel als voertaal was verdwenen van de basisscholen, zijn er in 1941 en in 1959 wettelijke mogelijkheden gekomen om de streektaal, facultatief en buiten het normale lesprogramma om, aan te bieden aan de leerlingen. Hiervan is in die tijd in Frans Vlaanderen geen gebruik gemaakt (1,2).

In de jaren '80 heeft de gemeente Belle geprobeerd om op basisscholen te starten met experimenteel tweetalig onderwijs. Alle voorwaarden daarvoor waren in 1985 aanwezig: er was een Vlaamse leraar gevonden om het onderwijs te verzorgen, de docenten hadden een nascholing gevolgd, de financiering was rond, de gemeente Belle en het Rectoraat van Rijsel waren coöperatief. Toch ketste dit project op het laatste moment af; daarbij is naar alle waarschijnlijkheid met name de rol van de toenmalige inspectie doorslaggevend geweest. Het project met tweetalig onderwijs is toen inderhaast van start gegaan in Zuid-Wervik. (3)

Nadien heeft de gemeente Belle, met name in de personen van burgemeester Delobel en van de wethouders Taccoen en Steenkiste, alle mogelijke inspanningen geleverd om alsnog een soortgelijke vorm van vroegtijdig onderwijs Nederlands op basisscholen in te voeren. Het verdient dan ook bewondering (en misschien ook enige verwondering) dat deze stedelijke overheid erin is geslaagd om met landelijke (semi-)overheden in Vlaanderen (V.V.O.B., de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand) en Nederland (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen) contracten af te sluiten om in 1990 onderwijs Nederlands te starten op alle openbare lagere scholen in Belle.

Ook de ouders van de leerlingen waren voorstanders van lessen Nederlands voor hun kinderen. Zo startte er op initiatief van het oudercomité in het schooljaar '88-'89 op de Ecole Primaire Sévigné een buitenschoolse cursus op de woensdagmiddag. Eenvoudige liedjes, dialogies en spelletjes werden in het Nederlands aangeleerd. De groepen werden ingedeeld naar leeftijd en kregen les van Hedwig van

Hemel, die op dat moment als taalassistent, uitgezonden door het Nederlands ministerie, werkzaam was voor het onderwijs Nederlands op allerlei niveaus. Deze cursus werd ook in de jaren daarna voortgezet.

In maart 1990 startte het tweetalig (Nederlands-Frans) onderwijs in de klassen Section Grands (oudste kleuters, leeftijd van vijf jaar) en de Cours Préparatoire (lagere school, zes jaar) van alle openbare kleuter- en basisscholen in Belle. Het ging in totaal om bijna 300 leerlingen. In groepjes van ongeveer twaalf leerlingen kregen ze les van „natif-speakers”: de Vlaamse Bernard Delvoye, en de Nederlandse Bennie Buschers en Erlinde Prinsen.

Deze twee docenten en taalassistenten konden wat betreft aanpak en lesmateriaal profiteren van de ervaringen die in de jaren daarvoor waren opgedaan in Zuid-Wervik. In grote lijnen is het onderwijs Nederlands op basisscholen in Belle dan ook vergelijkbaar met dat in Zuid-Wervik (3). Op een speelse manier raken de leerlingen gewend aan het verstaan en gebruiken van de vreemde taal. Kinderen geven elkaar opdrachten als „spring in rood” (het kind moet in de rode hoepel springen). Door de speelse aanpak worden de kinderen gemotiveerd en doordat ze elkaar inderdaad een boodschap geven, gebruiken ze de taal waarvoor deze op de eerste plaats bedoeld is. Ook worden eenvoudig dialogies aangeleerd waarbij het kind zich voorstelt, iets kan vertellen over het weer, of zijn mening geeft over de maaltijd die het zojuist in de kantine heeft gegeten. Liedjes en rijmpjes zijn voor deze kinderen ook een uitstekend middel om Nederlands te leren en te gebruiken.

De meeste van deze activiteiten vinden plaats binnen een bepaald thema; zo worden eind november en begin december Sinterklaasliedjes geleerd, luisteren de kinderen naar eenvoudige verhaaltjes over de Sint en zijn Zwarte Pieten en maken ze kleurplaten van de goedheilig man op zijn schimmel. Natuurlijk is de bisschop dan ook bereid om in zijn overvolle programma een bezoekje aan scholen in Belle op te nemen, zodat de Franse kinderen daadwerkelijk iets meemaken van deze Nederlands-Belgische traditie.

Verschillen met het onderwijs in Zuid-Wervik zijn met name de vroegere start (vijf in plaats van zes jaar) en de beperktere lesduur (drie in plaats van vier keer per week en kortere lessen). Dit heeft natuurlijk ook gevolgen voor het programma: voor kleuters moet de aanpak

nog speelser zijn en door de beperktere duur vordert de leerling minder snel. De onderwijsgeevenden zijn in Belle vanzelfsprekend ook meer gedwongen om zich van school tot school te reppen (docenten in de auto, taalassistenten op de fiets) en krijgen daardoor minder gelegenheid om inhoudelijk overleg te plegen met de vaste, Franse klassedocenten.

Evenals voor het experiment in Zuid-Wervik is er een inhoudelijke begeleiding van deze bijzondere vorm van vreemde-talenonderwijs door de Rijkshogeschool Opleiding Tolk-Vertaler te Maastricht. In de loop van 1991 wordt deze taak echter ondergebracht bij de Talenacademie Nederland, een expertisecentrum voor het onderwijs in de moderne vreemde talen. Ook de Franse inspectie werkt mee aan de begeleiding met name op organisatorisch gebied. In de toekomst zal de V.V.O.B. niet alleen materiële maar ook inhoudelijke ondersteuning bieden.

In het schooljaar '90-'91 waren er ruim 400 leerlingen die Nederlands deden, omdat het onderwijs meegroeide met de leerlingen naar de klas Cours Élémentaire 1 (zeven jaar); in plaats van één taalassistent waren er dan ook twee, de Nederlandse Esther Walboomers en Astrid Mullers die kersvers van de Pedagogische Opleiding Basisonderwijs te Maastricht kwamen. Bij de start van '91-'92 ging ook de Cours Élémentaire 2 (acht jaar) meedoen, waardoor het aantal leerlingen op meer dan 500 kwam te liggen en werd het team versterkt met de Vlaamse docenten Heidi Wallegem en Françoise Rits.

4. Op naar de 21ste eeuw

Met name bij de beroepsgerichte cursussen, maar ook bij de avond cursussen en het reguliere onderwijs spelen economische motieven een zeer grote rol. Vooral de sterke economische groei van West-Vlaanderen trekt Franse werknemers aan: met een werkloosheidspercentage van minder dan 1% en zelfs een tekort aan bepaalde vakmensen steekt dit gebied schril af tegen Bailleul, waar de werkloosheid rond de 6 % ligt; voor andere Frans-Vlaamse steden is het nog hoger. Het vervallen van de binnengrenzen per 1 januari 1993 zal Fransen er alleen maar meer toe aanzetten om de taal van hun noorderburen te leren. Ook om hun produkten te kunnen slijten in Vlaanderen en Nederland zullen de Frans-Vlamingen het Nederlands

in hun bagage moeten hebben. Niet in de laatste plaats speelt het Nederlands een belangrijke rol in de toeristische sector, die in het Noorden van Frankrijk sterk gestimuleerd wordt.

De cursussen voor volwassenen in Belle, zowel de vrije als de beroepsgerichte, zullen dus steeds meer bezocht worden. Het ligt in de bedoeling om een serie op de beroepsuitoefening toegespitste taal-cursussen aan te bieden, b.v. aan de winkeliers in Belle om Nederlandssprekende klanten te woord te kunnen staan.

De lessen Nederlands op de basisscholen zullen ieder jaar een klasje stijgen, zodat in het schooljaar '94-'95 de eerste lichter leerlingen met Nederlands naar het Collège zal gaan. Daar zal het Nederlands dan meteen in het eerste leerjaar een vervolg krijgen (nu wordt pas in het derde leerjaar Nederlands gegeven). Door de sterkere toestroom vanuit de lagere school zullen er uiteindelijk ook op Lycées van Hazebrouck en Armentiers zoveel leerlingen zijn met een hoog niveau, dat er speciale groepen van zullen moeten worden gevormd. De jonge Bellenaren kunnen dan onmogelijk nog met beginners worden samengezet.

Hoe het vervolg op het Collège er precies uit gaat zien, zal nog nader bepaald moeten worden: de heer Delobel heeft in het verleden meer dan eens de wens geuit om daar niet alleen Nederlands als vreemde taal te geven, maar ook andere vakken in het Nederlands te laten geven. Daarbij denkt hij aan het aantrekken van Vlaamse leerkrachten, zoals dat nu ook al gebeurt voor het basisonderwijs.

Het aantrekken van die leerkrachten uit Nederland en Vlaanderen zal in de toekomst anders moeten worden geregeld: het eenzijdig uitzenden van leerkrachten door Vlaanderen en Nederland is vooral bedoeld om de experimenten te starten. Er wordt een Franse tegenprestatie verwacht. Zo heeft het Rectoraat te Rijsel zich bereid verklaard om voor het schooljaar '91-'92 een docent basisonderwijs naar Nederland te sturen om in Zuid-Limburg een soortgelijke vorm van tweetalig onderwijs, maar dan met Frans als vreemde taal, te starten. Ook dit is en blijft een kostbare aangelegenheid en op den duur zou de uitwisseling van leerkrachten een meer regionaal karakter kunnen krijgen, waarbij tussen Vlaanderen en Noord-Frankrijk evenals tus-

sen Wallonië en Limburg docenten, voor enkele dagdelen per week, over en weer pendelen om op elkaars scholen les te geven. Daarvoor zouden samenwerkingsverbanden tussen scholen aan beide zijden van de grens moeten worden afgesloten. Er hoeven dan niet of nauwelijks nog extra-docenten te worden aangetrokken; hierdoor wordt het financieel mogelijk om dit soort projecten op bredere schaal in te voeren.

Zo'n regionale uitwisseling van docenten zou kunnen worden ondergebracht bij „Interreg”-programma's, die de samenwerking tussen de grensgebieden binnen de Europese Gemeenschap dienen te bevorderen. De Europese Commissie heeft dit subsidiëringsprogramma in 1990 gecreëerd. In dit kader heeft de gemeente Belle een project ingediend samen met de gemeenten Waregem, Izegem en Heuvelland in West-Vlaanderen, waarmee zij voordien al veelvuldige contacten en vormen van samenwerking had.

Hierbij zijn met name aan de orde gesteld de mogelijkheden tot samenwerking langs beide zijden van de grens op het gebied van toerisme, werkgelegenheid, milieu en culturele uitwisselingen. Het project bevat onder andere concrete voorstellen voor het oprichten van een grensoverschrijdende structuur ter ondersteuning en bevordering van uitwisseling van Frans- en Westvlaamse arbeiders, winkeliers, industriëlen etc. Een van de voorstellen is, dat er een bureau zal worden opgericht waarin speciale adviseurs op o.m. juridisch en economisch gebied, burgers helpen bijvoorbeeld om een baan te vinden aan de andere kant van de grens of om daar een onderneming te starten. Het spreekt vanzelf dat voor de Fransvlamingen het leren van algemeen en ook meer vakgericht Nederlands van groot belang zal zijn.

Of de gevraagde subsidie verstrekt zal worden, is op dit moment nog onzeker. Ook al mocht die er niet komen, de stad Belle zal zich voor haar eigen inwoners en voor haar Noorderburen blijven inzetten om zowel letterlijk als figuurlijk de weg over de grens zo gemakkelijk mogelijk begaanbaar te maken, zodat alle Vlamingen optimaal kunnen profiteren van de in beide gebieden gelegen kansen.

Noten

- (1) Zie hiervoor, evenals voor deze hele paragraaf: L. VERBEKE, *Vlaanderen in Frankrijk*, Standaard uitgeverij, Antwerpen/Utrecht, 1970.
- (2) Zie hiervoor C. MOEYAERT, *Het onderwijs in de Westhoek in Frans-Vlaanderen vanaf de XVIe eeuw*, in *KFV-mededelingen*, 11, 1983.
- (3) Zie hiervoor R. HALINK, *Nederlands leven hoe jonger hoe beter*, in *16e Jaarboek De Franse Nederland*, Ons Erfdeel, Rekkem, 1991.

Résumé

Dans le domaine de l'enseignement du néerlandais, la ville de Bailleul est actuellement la commune la plus active de Flandre française. Il va de soi qu'on peut trouver une explication historique à cet état de fait. Au regard d'autres communes des Pays-Bas français, cette localité à longtems gardé le néerlandais comme langue véhiculaire. C'est le cas par exemple pour l'enseignement, encore donné en néerlandais jusqu'au XIXe siècle. Les premières lois promulguées pour n'admettre que le seul français dans les écoles n'eurent aucun effet à Bailleul. Tant sous Louis XIV que sous la république, le néerlandais resta la langue d'enseignement.

Le caractère catholique de l'enseignement a certainement contribué à cette persistance, car cet enseignement était du ressort du diocèse d'Ypres, qui ne faisait pas de distinction entre les écoles de Flandre occidentale et de Flandre française. En 1801 toutefois, le Westhoek passa sous la coupe d'un diocèse français. Par suite le français commença à gagner en importance dans le courant du XIXe siècle; tout d'abord comme seconde langue apprise par le biais du néerlandais et plus tard aussi comme langue véhiculaire. La législation ne cessa de se durcir, non seulement celle qui émanait de Paris (Jules Ferry), mais aussi celle qui émanait de la région (Conseil académique du département du nord). Hélas cette francisation eut des effets négatifs pour l'enseignement et en premier lieu pour les enfants eux-mêmes. Les enfants ne comprenaient pas du tout ou fort peu le français, tandis que les enseignants ne possédaient pas le néerlandais. L'emploi de la langue locale fut même puni à la fin du XIXe siècle. Il n'est toutefois pas possible d'expliquer par ces seuls antécédents historiques l'ampleur de l'offre d'enseignement du néerlandais à Bailleul. D'autres villes ont elles aussi une histoire linguistique comparable. Bailleul doit beaucoup à un certain nombre d'éminents et ardents promoteurs de la langue qu'elle partage avec ses voisins du nord. C'est le cas par exemple de l'adjoint Steenkiste, qui parle lui-même flamand, et surtout de l'actuel maire Delobel, qui ne parle guère néerlandais lui-même, mais qui veut le faire apprendre à tous les gens de son entourage, y compris de son entourage direct: son épouse et sa fille ont appris cette langue et l'ont enseignée elles-mêmes plus tard. Il convient aussi de ranger monsieur C. Taccoen parmi ces pionniers. C'est lui qui a jeté les bases des cours du soir du Comité pour la Flandre française et des cours du Collège. Le premier cours du soir donné à Bailleul démarra en 1967 à l'initiative de Taccoen. Il était donné par un Flamand, Monsieur Verdonck, le directeur d'école de la commune voisine de Loker. Taccoen faisait partie de la première levée

d'élèves à apprendre leur langue maternelle, le flamand, d'une autre façon cette fois. Deux ans plus tard, c'est Taccoen lui-même qui assurait le cours suivant, le deuxième niveau du cours du KfV à Bailleul. Taccoen donne toujours ce cours, qui, tout comme les autres niveaux, a lieu à la Maison des Jeunes. Parallèlement, on donne également depuis 1989 des cours du KfV au Collège catholique.

Les gens qui viennent à ces «cours libres», le font pour des raisons diverses. Il y en a qui ont de la famille ou des connaissances qui parlent néerlandais; quelquefois ils parlent eux-mêmes encore quelques bribes de dialecte. D'autres apprennent le néerlandais pour l'utiliser lors de leurs passages en Flandre occidentale, par exemple pour faire des courses. D'autres encore l'apprennent pour des raisons professionnelles, parce qu'ils entretiennent des relations d'affaires outre frontière, y exercent leur métier ou espèrent y trouver du travail.

Le démarrage de l'enseignement du néerlandais dans le secondaire, au Collège (12-16 ans) de Bailleul est en grande partie le fruit des efforts de Monsieur Taccoen et du sous-directeur, Monsieur J. Delobel. Il convient aussi de mentionner le nom de Monsieur W. Thys, qui depuis sa chaire de l'Université de Lille avait obtenu qu'on pût enseigner le néerlandais dans le secondaire.

En 1972, le Collège offrait pour la première fois l'option néerlandais. Il y a en moyenne 30 élèves par an à suivre cette matière. Ce doyen des cours de néerlandais officiels a essentiellement été donné au cours des 20 dernières années par Monsieur F. Fritz, épaulé par divers collègues, ces dernières années également par des assistants venus des Pays-Bas. L'année passée les élèves avaient une correspondance avec des condisciples d'Izegem avec qu'ils eurent plus tard une rencontre. Les élèves peuvent continuer l'étude de néerlandais au Lycée d'Armentières, où on le leur propose hélas à nouveau au niveau grand débutants.

Au Collège catholique de Bailleul, les élèves intéressés peuvent faire du néerlandais grâce à un cours extra-scolaire. Au Lycée d'Enseignement Professionnel Sainte Marie, on a également donné un cours de néerlandais pendant l'année scolaire '90-'91 aux élèves qui se préparent au secrétariat.

On propose aussi des cours de néerlandais professionnels à des gens qui sont déjà dans la vie active: cela fait déjà quelques années qu'on donne des cours de néerlandais aux fonctionnaires de l'hôtel de ville. Les gens concernés par l'accueil des touristes n'ont aucune peine à tirer parti d'une certaine connaissance du néerlandais. De façon plus spécifique, il a des cours destinés à des machinistes français qui ont souvent à rouler jusqu'à Gand et, à côté du néerlandais courant, ont également beaucoup de termes techniques à connaître.

Depuis le mois de mars 1990, l'enseignement primaire bailleulois offre lui aussi systématiquement des cours de néerlandais. Au démarrage, les enfants de la Section Grands et Cours Préparatoire de toutes les écoles publiques se sont vu offrir dans toutes les écoles maternelles et primaires des cours qui présentaient de manière ludique les premiers rudiments de néerlandais. Il s'agissait en tout de quelque 300 élèves qui trois fois par semaine recevaient en petits groupes des cours assurés par un instituteur flamand, Monsieur B. Delvoye, et un Néerlandais, Monsieur B. Busschers. Divers assistants néerlandais sont venus peu à peu leur apporter leur renfort et en septembre 1991 deux enseignantes flamandes les ont rejoints, Mesdames H. Wallegem et F. Rits. Ce renfort était particulièrement bienvenu, vu que le nombre des élèves avait entre-

temps dépassé les 500: en septembre 1990 les classes du Cours Élémentaire 1, et en septembre 1991, celles du Cours Élémentaire 2 purent également bénéficier de l'enseignement du néerlandais.

En ce qui concerne les méthodes de travail, les enseignants ont pu profiter de l'expérience acquise à l'école primaire de Wervik-Sud: utilisation abondante de comptines et de petits poèmes, apprentissage de petits dialogues, travail sur thèmes et utilisation exclusive du néerlandais.

A l'avenir l'enseignement du néerlandais prendra une place toujours croissante à Bailleul. C'est ainsi que le cours du primaire avance d'année en année et qu'il débouchera en 1994 au niveau du Collège, où le néerlandais ne sera peut-être plus seulement une langue étrangère mais aussi une langue dans laquelle on enseignera d'autres matières. Le nombre d'enseignants que cela exigera sera certainement très élevé et il paraît d'ores et déjà nécessaire de lui chercher d'autres sources que l'unilatéral envoi d'enseignants par les Pays-Bas et la Flandre.

L'enseignement pour adultes va continuer lui aussi à enregistrer une croissance: ce ne sera pas seulement le cas des cours généraux du KFV, mais surtout aussi des cours d'orientation plus professionnelle. On a par exemple l'intention d'offrir un cours sur mesure aux commerçants de Bailleul afin de leur permettre de servir des clients néerlandophones. Ces cours-là aussi seront donnés par des enseignants néerlandais ou flamands. Pour accroître la mobilité des travailleurs, Bailleul a lancé avec les communes de Waregem, d'Izegem et de Heuvelland (Monts de Flandre belge) un projet de collaboration qui s'inscrit dans le cadre d'Interreg (collaboration interrégionale à l'intérieur de la Communauté Européenne). Les gens qui souhaitent exercer un métier de l'autre côté de la frontière ou lancer une affaire seront épaulés par un petit groupe de spécialistes. Dans le cadre de ce projet, il est peut-être possible de procéder à des échanges d'enseignants afin de faire face à la large demande d'enseignants de néerlandais.

(Traduit du néerlandais par Jacques Ferman)